Sbírka soudních rozhodnutí

ROZSUDEK SOUDNÍHO DVORA (devátého senátu)

15. ledna 2015 *

„Řízení o předběžné otázce — Směrnice 93/13/EHS — Oblast působnosti — Spotřebitelské smlouvy — Smlouva o poskytování právních služeb uzavřená mezi advokátem a spotřebitelem“

Ve věci C-537/13,

jejímž předmětem je žádost o rozhodnutí o předběžné otázce na základě článku 267 SFEU, podaná rozhodnutím Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (Litva) ze dne 7. října 2013, došlým Soudnímu dvoru dne 14. října 2013, v řízení

Birutė Šiba

proti

Arūnasovi Devėnasovi,

SOUDNÍ DVŮR (devátý senát),

ve složení J. Malenovský, vykonávající funkci předsedy devátého senátu, M. Safjan (zpravodaj) a A. Prechal, soudci,

generální advokátka: J. Kokott,

vedoucí soudní kanceláře: M. Aleksejev, rada,

s přihlédnutím k písemné části řízení a po jednání konaném dne 1. října 2014,

s ohledem na vyjádření předložená:

— za A. Devėnase jím samým, ve spolupráci s I. Vėgėlėm, advokatas,

— za litevskou vládu G. Taluntytė, A. Svinkūnaitė a R. Krasuckaitė, jakož i D. Kriaučiūnasem, jako zmocněnci,

— za Irsko E. Creedon a A. Joycem, jako zmocněnci, ve spolupráci s E. Carolanem, BL, a D. McDonaldem, SC,

— za španělskou vládu M. J. García-Valdecasas Dorrego a A. Gavela Llopis, jako zmocněnkyněmi,

— za polskou vládu B. Majczynou, jako zmocněncem,

— za Evropskou komisi M. van Beekem, jakož i A. Steiblytė a J. Jokubauskaitė, jako zmocněnci,

* Jednací jazyk: litevština.

s přihlédnutím k rozhodnutí, přijatému po vyslechnutí generální advokátky, rozhodnout věc bez stanoviska,

vydává tento

Rozsudek

1 Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce se týká výkladu směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o nepřiměřených podmínkách [zneužívajících klauzulích] ve spotřebitelských smlouvách (Úř. věst. L 95, s. 29; Zvl. vyd. 15/02, s. 288).

2 Tato žádost byla podána v rámci sporu mezi B. Šiba a A. Devėnasem jakožto advokátem ve věci návrhu na zaplacení odměny.

Právní rámec

Unijní právo

3 Desátý, dvanáctý, čtrnáctý, šestnáctý a osmnáctý bod odůvodnění směrnice 93/13 stanoví:

„vzhledem k tomu, že účinnější ochrany spotřebitele lze dosáhnout přijetím jednotných právních předpisů v oblasti nepřiměřených podmínek [zneužívajících klauzulí]; že takové přepisy by se měly vztahovat na všechny smlouvy uzavírané mezi prodávajícími nebo poskytovateli a spotřebiteli; že z působnosti této směrnice musí být vyňaty mimo jiné pracovní smlouvy, smlouvy týkající se dědického práva, smlouvy týkající se rodinného práva a smlouvy týkající se zřizování a organizace společností nebo dohod o sdružení fyzických osob;

[...]

vzhledem k tomu, že [se] [...] tato směrnice [...] vztahuje pouze na smluvní podmínky [klauzule], které nebyly sjednány individuálně; [...]

[...]

vzhledem k tomu, že [se] [...] tato směrnice [...] vztahuje rovněž na obchodní, výrobní nebo odborné činnosti veřejnoprávní povahy;

[...]

vzhledem k tomu, že posouzení nepřiměřeného charakteru podmínek [zneužívajícího charakteru klauzulí] podle zvolených obecných kritérií, zejména v činnostech prodeje nebo poskytování, které mají veřejnoprávní povahu a které poskytují kolektivní služby se zohledněním solidarity mezi uživateli, musí být doplněno o prostředek k celkovému hodnocení různých dotčených zájmů; že to staví do popředí požadavek přiměřenosti [dobré víry]; že při posuzování přiměřenosti [dobré víry] musí být brán zvláštní ohled na sílu vyjednávacích pozic stran, na to, zda měl spotřebitel nějakou pohnutku k tomu, aby souhlasil s podmínkou [klauzulí], a zda zboží bylo dodáno nebo služby poskytnuty na zvláštní objednávku spotřebitele; že požadavek přiměřenosti [dobré víry] může být uspokojen prodávajícím nebo poskytovatelem, jestliže jedná poctivě a přiměřeně [spravedlivě] s druhou stranou, jejíž oprávněné zájmy musí vzít v úvahu;

[...]

vzhledem k tomu, že povaha zboží nebo služeb by měla mít vliv na posuzování nepřiměřenosti [zneužívajícího charakteru] smluvních podmínek [klauzulí].“

4 Článek 1 této směrnice stanoví:

„1. Účelem této směrnice je sblížit právní a správní předpisy členských států týkající se nepřiměřených podmínek [zneužívajících klauzulí] ve smlouvách uzavíraných mezi prodávajícím zboží nebo poskytovatelem služeb a spotřebitelem.

2. Smluvní podmínky [klauzule], které odrážejí závazná právní a správní ustanovení a ustanovení nebo zásady mezinárodních úmluv, jejichž stranami jsou členské státy nebo Společenství, zejména v oblasti dopravy, nejsou předmětem ustanovení této směrnice.“

5 Článek 2 uvedené směrnice stanoví:

„Pro účely této směrnice se rozumí:

[...]

b) ‚spotřebitelem‘ fyzická osoba, která ve smlouvách, na které se vztahuje tato směrnice, jedná pro účely, které nespadají do rámce její obchodní nebo výrobní činnosti nebo povolání;

c) ‚prodávajícím nebo poskytovatelem‘ fyzická nebo právnická osoba, veřejnoprávně nebo soukromoprávně vlastněná, která ve smlouvách, na které se vztahuje tato směrnice, jedná pro účely související s její obchodní nebo výrobní činnosti nebo povoláním.“

6 Článek 3 odst. 1 téže směrnice zní následovně:

„Smluvní podmínka [klauzule], která nebyla individuálně sjednána, je považována za nepřiměřenou [zneužívající], jestliže v rozporu s požadavkem přiměřenosti [dobré víry] způsobuje významnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran, které vyplývají z dané smlouvy, v neprospěch spotřebitele.“

7 Článek 4 odst. 1 směrnice 93/13 stanoví:

„Aniž je dotčen článek 7, posuzuje se nepřiměřenost smluvní podmínky [zneužívající charakter smluvní klauzule] s ohledem na povahu zboží nebo služeb, pro které byla smlouva uzavřena, a s odvoláním na dobu uzavření smlouvy s ohledem na všechny okolnosti, které provázely uzavření smlouvy, a na všechny další podmínky [klauzule] smlouvy nebo jiné smlouvy, ze kterých vychází.“

8 Článek 5 této směrnice stanoví:

„V případě smluv, v nichž jsou všechny nebo některé podmínky [klauzule] nabízené [navrhované] spotřebiteli předloženy [vypracovány] písemně, musí být tyto podmínky [klauzule] sepsány [vždy] jasným a srozumitelným jazykem [způsobem]. Při pochybnosti o významu některé podmínky [klauzule] má převahu výklad, který je pro spotřebitele nejpříznivější. [...]“

Litevské právo

9 Článek 50 zákona o povolání advokáta (Advokatūros įstatymas) ze dne 18. března 2004 (Žin., 2004, č. 50-1632) stanoví:

„1. Klienti platí advokátovi za právní služby poskytnuté na základě smlouvy odměnu sjednanou mezi stranami.

[...]

3. Pro určení výše odměny náležející advokátovi za poskytnuté právní služby je třeba zohlednit složitost věci, kvalifikaci a zkušenost advokáta, finanční situaci klienta, jakož i jiné relevantní okolnosti.“

Spor v původním řízení a předběžné otázky

10 B. Šiba uzavřela s A. Devėnasem, jakožto advokátem, tři standardizované smlouvy o poskytování právních služeb za úplatu, a sice dne 25. února 2008 smlouvu, jejímž předmětem byla ochrana jejích zájmů v rámci řízení o rozvodu manželství, vypořádání majetku a určení místa bydliště dítěte, dne 14. listopadu 2008 smlouvu, jejímž předmětem byla ochrana jejích zájmů v řízení o prohlášení neplatnosti transakce provedené p. Šibou a dne 21. ledna 2010 smlouvu, na základě níž B. Šiba pověřila A. Devėnase, aby podal odvolání u Klaipėdos apygardos teismas (regionální soud v Klaipėdě, Litva) a chránil její zájmy v řízení před tímto soudem.

11 Uvedené smlouvy neuváděly způsoby platby odměny a lhůty, v nichž má k této platbě dojít, přičemž přesně neidentifikovaly ani jednotlivé právní služby, pro které byla uvedená platba vyžadována, ani odpovídající výdaje v souvislosti s poskytnutím právních služeb.

12 Vzhledem k tomu, že B. Šiba neuhradila odměnu ve lhůtě stanovené A. Devėnasem, posledně uvedený věc předložil Klaipėdos miesto apylinkės teismas (soud oblasti Klaipėda, Litva), přičemž se domáhal vydání platebního rozkazu na zaplacení částky 15 000 litevských litas (LTL) v souvislosti s dlužnou odměnou.

13 Usnesením ze dne 8. července 2011 a rozsudkem ze dne 11. dubna 2012 Klaipėdos miesto apylinkės teismas návrhu A. Devėnase vyhověl.

14 Klaipėdos apygardos teismas, u kterého B. Šiba podala odvolání, tento opravný prostředek zamítl rozsudkem ze dne 30. října 2012.

15 B. Šiba proti tomuto rozsudku podala kasační opravný prostředek u předkládajícího soudu. V kasačním opravném prostředku uvádí zejména, že soudy nižšího stupně nezohlednily její postavení spotřebitele, takže na rozdíl od toho, co v tomto ohledu ukládají vnitrostátní právní předpisy, neprovedly výklad sporných smluv v její prospěch.

16 Předkládající soud se domnívá, že je nezbytné posoudit, zda advokát vykonávající svobodné povolání může být kvalifikován jako „prodávající nebo poskytovatel“ a zda smlouva o poskytnutí právních služeb uzavřená mezi advokátem a fyzickou osobou představuje spotřebitelskou smlouvu se všemi souvisejícími zárukami pro uvedenou fyzickou osobu.

17 Za těchto podmínek se Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (Nejvyšší soud Litvy) rozhodl přerušit řízení a položit Soudnímu dvoru následující předběžné otázky:

„1) Je třeba fyzickou osobu, které jsou na základě smlouvy o poskytování právních služeb za úplatu uzavřené s advokátem poskytnuty právní služby ve věcech, které se mohou týkat jejích osobních zájmů (rozvod manželství, vypořádání majetku mezi bývalými manžely apod.), považovat za ‚spotřebitele' ve smyslu unijního práva v oblasti ochrany spotřebitelů?

2) Je třeba advokáta coby příslušníka svobodného povolání (‚[liberal] profession' v anglickém jazyce), který s fyzickou osobou uzavře smlouvu o poskytování právních služeb za úplatu, na jejímž základě se zavazuje poskytovat právní služby tak, aby této fyzické osobě umožnil uspokojit potřeby, které nesouvisí s její obchodní nebo výrobní činností nebo povoláním, považovat za ‚prodávajícího nebo poskytovatele' ve smyslu unijního práva v oblasti ochrany spotřebitelů?

3) Spadají smlouvy o poskytování právních služeb za úplatu, které uzavře advokát vykonávající profesní činnost jakožto příslušník svobodného povolání, do oblasti působnosti směrnice 93/13[...]?

4) V případě kladné odpovědi na třetí otázku, jsou za účelem kvalifikace těchto smluv jako spotřebitelských smluv použitelná obecná kritéria, anebo se jejich kvalifikace jakožto spotřebitelské smlouvy řídí zvláštními kritérii? Je-li nutné pro kvalifikaci těchto smluv jako spotřebitelských smluv použít zvláštní kritéria, jaká jsou tato kritéria?"

K předběžným otázkám

18 Podstatou otázek předkládajícího soudu, které je třeba přezkoumat společně, je, zda musí být směrnice 93/13 vykládána v tom smyslu, že se vztahuje na takové standardizované smlouvy o poskytování právních služeb, jako jsou smlouvy dotčené ve věci v původním řízení, které advokát uzavřel s fyzickou osobou, jež nejedná pro účely, které spadají do rámce její obchodní nebo výrobní činnosti nebo povolání.

19 V tomto ohledu je třeba uvést, že se směrnice 93/13 vztahuje – jak vyplývá z jejího čl. 1 odst. 1 a čl. 3 odst. 1 – na klauzule obsažené ve „smlouvě uzavřené mezi prodávajícím nebo poskytovatelem a spotřebitelem", které nebyly „sjednány individuálně" (v tomto smyslu viz rozsudek Constructora Principado, C-226/12, EU:C:2014:10, bod 18).

20 Jak uvádí desátý bod odůvodnění směrnice 93/13, jednotná pravidla týkající se zneužívajících klauzulí se musí vztahovat na „všechny smlouvy" uzavírané mezi prodávajícími nebo poskytovateli a spotřebiteli, jak je definuje čl. 2 písm. b) a c) směrnice 93/13 (viz rozsudek Asbeek Brusse a de Man Garabito, C-488/11, EU:C:2013:341, bod 29).

21 Směrnice 93/13 tedy smlouvy, na které se vztahuje, definuje prostřednictvím odkazu na určitou vlastnost smluvních stran podle toho, zda jednají v rámci podnikatelské činnosti či nikoli (rozsudek Asbeek Brusse a de Man Garabito, EU:C:2013:341, bod 30).

22 Toto kritérium odpovídá myšlence, ze které vychází systém ochrany zavedený směrnicí, že se spotřebitel nachází v nerovném postavení vůči prodávajícímu nebo poskytovateli jak z hlediska vyjednávací síly, tak úrovně informovanosti, což ho vede k tomu, že přistupuje na podmínky předem vyhotovené prodávajícím nebo poskytovatelem, aniž může ovlivnit jejich obsah (rozsudek Asbeek Brusse a de Man Garabito, EU:C:2013:341, bod 31 a citovaná judikatura).

23 Pokud jde o takové smlouvy o poskytování právních služeb, jako jsou smlouvy dotčené ve věci v původním řízení, je nutno uvést, že v oblasti služeb poskytovaných advokáty v zásadě existuje nerovnost mezi „klienty-spotřebiteli“ a advokáty, a to zejména v důsledku asymetrie informací mezi těmito smluvními stranami. Advokáti totiž disponují vysokou úrovní odborných znalostí, kterou spotřebitelé nezbytně nemají, takže pro ně může být obtížné posoudit kvalitu služeb, které jsou jim poskytovány (viz v tomto smyslu rozsudek Cipolla a další, C-94/04 a C-202/04, EU:C:2006:758, bod 68).

24 Advokát, který jako ve věci v původním řízení v rámci profesní činnosti poskytuje za úplatu právní službu ve prospěch fyzické osoby, která jedná pro soukromé účely, je tak „prodávajícím nebo poskytovatelem“ ve smyslu čl. 2 písm. c) směrnice 93/13. Na smlouvu o poskytování takové služby se tedy režim této směrnice vztahuje.

25 Takové konstatování nelze vyvrátit veřejným charakterem činnosti advokátů, jelikož se čl. 2 písm. c) směrnice 93/13 týká všech aktivit souvisejících s určitou obchodní nebo výrobní činností nebo povoláním bez ohledu na to, zda je příslušná fyzická nebo právnická osoba „veřejnoprávně nebo soukromoprávně vlastněná“, a jak uvádí její čtrnáctý bod odůvodnění, tato směrnice se vztahuje „rovněž na obchodní, výrobní nebo odborné činnosti veřejnoprávní povahy“.

26 Rozhodne-li se advokát, že ve smluvních vztazích se svými klienty použije standardizované klauzule, které předem sám vyhotoví nebo které předem vyhotoví orgány jeho profesní organizace, uvedené klauzule jsou přímo začleněny do příslušných smluv na základě vůle tohoto advokáta.

27 Rozhodnou-li se advokáti svobodně použít takové standardizované klauzule, které neodrážejí závazná právní a správní ustanovení ve smyslu čl. 1 odst. 2 směrnice 93/13, nelze také tvrdit, že použití posledně uvedené směrnice může narušit specificitu vztahů mezi advokátem a jeho klientem, jakož i zásady, na nichž je založen výkon povolání advokáta.

28 S ohledem na cíl ochrany spotřebitelů, který tato směrnice sleduje, totiž veřejnoprávní nebo soukromoprávní charakter příslušného subjektu, či zvláštní úkoly, které tento subjekt plní, nemohou určovat otázku samotné použitelnosti uvedené směrnice (obdobně viz rozsudek Zentrale zur Bekämpfung unlauteren Wettbewerbs, C-59/12, EU:C:2013:634, bod 37).

29 Jak v tomto ohledu Evropská komise uvedla na jednání, skutečnost, že by z oblasti působnosti směrnice 93/13 byly vyloučeny četné smlouvy uzavřené mezi „klienty-spotřebiteli“ a osobami vykonávajícími svobodná povolání, která se vyznačují nezávislostí a etickými požadavky, kterým tito poskytovatelé služeb podléhají, by zbavila všechny tyto „klienty-spotřebitele“ ochrany přiznané uvedenou směrnicí.

30 Pokud jde o konkrétně o okolnost, že advokáti musí v rámci svých činností dbát na dodržování důvěrnosti vztahů s „klienty-spotřebiteli“, nepředstavuje překážku použití směrnice 93/13 na standardizované klauzule smluv o poskytování právních služeb.

31 Smluvní klauzule, které nebyly individuálně sjednány, zejména klauzule, které jsou vypracovány za účelem obecně rozšířeného používání, totiž jako takové neobsahují individualizované informace týkající se klientů advokátů, jejichž zveřejnění by mohlo narušit povinnost mlčenlivosti v souvislosti s povoláním advokáta.

32 Je zajisté pravda, že specifické vypracování smluvní klauzule, zejména klauzule týkající se způsobů výpočtu odměny advokáta, by mohlo případně – přinejmenším incidenčně – odhalit určité aspekty vztahu mezi advokátem a jeho klientem, které musí zůstat utajeny. Taková klauzule by však byla sjednána individuálně, a proto by se na ni směrnice 93/13 nevztahovala, jak vyplývá z bodu 19 tohoto rozsudku.

33 Nic to však nemění na tom, že pro účely posouzení zneužívajícího charakteru klauzulí těchto smluv se musí zohlednit povaha služeb, které jsou předmětem smluv, na něž se vztahuje směrnice 93/13, v souladu s jejím čl. 4 odst. 1, vykládaným ve světle jejího osmnáctého bodu odůvodnění. Toto posouzení musí totiž vnitrostátní soud provést s ohledem na tuto povahu a s přihlédnutím ke všem okolnostem v době uzavření smlouvy, které její uzavření provázely (viz v tomto smyslu rozsudek Aziz, C-415/11, EU:C:2013:164, bod 71, jakož i usnesení Sebestyén, C-342/13, EU:C:2014:1857, bod 29).

34 Pokud jde o takové smlouvy o poskytování právních služeb, jako jsou smlouvy dotčené ve věci v původním řízení, přísluší předkládajícímu soudu, aby v souladu s čl. 5 první větou směrnice 93/13 zohlednil při posouzení jasnosti a srozumitelnosti smluvních klauzulí zvláštní povahu těchto služeb, a aby na základě druhé věty tohoto článku tyto klauzule v případě pochybností vyložil způsobem pro spotřebitele nejpříznivějším.

35 S ohledem na předcházející úvahy je třeba na položené otázky odpovědět tak, že směrnice 93/13 musí být vykládána v tom smyslu, že se vztahuje na takové standardizované smlouvy o poskytování právních služeb, jako jsou smlouvy dotčené ve věci v původním řízení, uzavřené mezi advokátem a fyzickou osobou, která nejedná pro účely, které spadají do rámce její obchodní nebo výrobní činnosti nebo povolání.

K nákladům řízení

36 Vzhledem k tomu, že řízení má, pokud jde o účastníky původního řízení, povahu incidenčního řízení ve vztahu ke sporu probíhajícímu před předkládajícím soudem, je k rozhodnutí o nákladech řízení příslušný uvedený soud. Výdaje vzniklé předložením jiných vyjádření Soudnímu dvoru než vyjádření uvedených účastníků řízení se nenahrazují.

Z těchto důvodů Soudní dvůr (devátý senát) rozhodl takto:

Směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o nepřiměřených podmínkách [zneužívajících klauzulích] ve spotřebitelských smlouvách musí být vykládána v tom smyslu, že se vztahuje na takové standardizované smlouvy o poskytování právních služeb, jako jsou smlouvy dotčené ve věci v původním řízení, uzavřené mezi advokátem a fyzickou osobou, která nejedná pro účely, které spadají do rámce její obchodní nebo výrobní činnosti nebo povolání.

Podpisy.